

BROTTSOFFER
JOUREN
☎ 116 006

Brottsofferjouren Sveriges skuggrapport till GREVIO, 2023.

Till Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), Europarådet.

“Om pappa och mamma bråkar vågar jag inte gå till skolan. Tänk om mamma inte finns kvar när jag kommer hem?”
Flicka, 8 år.

Heléne Carlsson

Verksamhetsutvecklare Våld i nära relation

Brottsofferjouren Sverige

helene.carlsson@boj.se

Innehållsförteckning

Introduktion

Bakgrund.....	3
Presentation av Brottsofferjouren Sverige (BOJ).....	3

Kapitel I: Ändringar i omfattande och samordnad politik, ekonomiska resurser och datainsamling inom området mäns våld mot kvinnor och våld i hemmet

Artikel 7: Omfattande och samordnad politik.....	5
Artikel 8: Ekonomiska resurser.....	6
Artikel 11: Datainsamling och forskning.....	7

Kapitel II: Information om implementeringen av utvalda bestämmelser för prioriterade områden inom området förebyggande arbete, skydd och lagföring

Artikel 12: Allmänna skyldigheter.....	8
Artikel 14: Utbildning.....	9
Artikel 15: Utbildning av yrkesgrupper.....	9
Artikel 16: Förebyggande ingripanden och behandlingsprogram.....	10
Artikel 18: Allmänna skyldigheter.....	10
Artikel 20: Allmänna stödtjänster.....	11
Artikel 25: Hjälp till personer som har utsatts för sexuellt våld.....	12
Artikel 31: Vårdnad, umgängesrätt och säkerhet.....	12
Artikel 50: Allmänna skyldigheter och omedelbara insatser, förebyggande och skydd.....	13
Artikel 51: Riskbedömning och riskhantering.....	13
Artikel 52: Akuta förbudsåtgärder.....	13
Artikel 53: Besöksförbud.....	14
Artikel 56: Skyddsåtgärder.....	14

Referenser

Introduktion

Bakgrund

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, allmänt kallad Istanbulkonventionen, öppnades för undertecknande av medlemsstaterna 2011. Sverige undertecknade och ratificerade Istanbulkonventionen 2014.

Europarådets expertgrupp GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) övervakar hur väl de medlemsstater som har ratificerat Istanbulkonventionen följer den. En första rapportering om hur Sverige efterlevde Istanbulkonventionen vilket omfattade hela konventionen med alla artiklar lämnade Sveriges regering in 2017 till GREVIO. Vissa organisationer i civilsamhället lämnade också in rapporter till GREVIO, så kallade skuggrapporter om hur civilsamhället såg på Sveriges efterlevnad av konventionen.

Dessa rapporter har sedan analyserats av GREVIO och resulterat i ett frågeformulär från GREVIO till Sverige med fokus på särskilt utvalda teman som GREVIO ville få fördjupad rapport kring och de åtgärder regeringen vidtagit sedan den första rapporten 2017. Regeringen lämnade sin rapport med sina svar till GREVIO den 26 oktober 2023. Innan regeringens rapport lämnades in bjöd regeringen in myndigheter, kommuner, regioner och civilsamhällesorganisationer däribland Brottsofferjouren Sverige till rundabordssamtal för att ge dessa möjlighet att lämna synpunkter till regeringens rapport.

GREVIO har även denna gång bjudit in civilsamhället att lämna skuggrapporter för att lyfta fram sin syn på hur väl Sverige uppfyller Istanbulkonventionen. Brottsofferjouren Sverige är en av dessa organisationer i civilsamhället som blivit inbjudna att lämna en skuggrapport. Skuggrapporten följer samma struktur som Istanbulkonventionen och tar endast upp de artiklar som GREVIO har bett regeringen om fördjupade svar i.

Presentation av Brottsofferjouren Sverige (BOJ)

Brottsofferjouren Sverige (BOJ) är en partipolitiskt och religiöst obunden organisation som har sin grund i FN:s konventioner om mänskliga rättigheter och samlar cirka 60 lokala brottsofferjourer. BOJ ger ett medmänskligt stöd till alla brottsoffer, vittnen och anhöriga oavsett kön eller könsidentitet, sexuell läggning, ålder, religion, kultur eller funktionsnedsättning. Vi ger stöd genom hela rättsprocessen och stödet är gratis. Ingen polisanmälan behöver vara gjord.

De lokala brottsofferjourerna ger stöd i hela Sverige. Vi finns även på plats och ger stöd i 51 av landets 54 domstolar. Dessutom har vår

Nationella Telefoncentral tilldelats det internationella telefonnumret för brottsofferstöd 116 006 där ett första stöd ges innan stödsatserna förmedlas vidare till närmaste lokala brottsofferjour. Det finns även Stöd på eget språk vilket innefattar stöd på ca 30 olika språk inklusive teckenspråk.

BOJ är medlem i den europeiska paraplyorganisationen för brottsofferstödande verksamheter Victim Support Europe.

Kapitel I: Ändringar i omfattande och samordnad politik, ekonomiska resurser och datainsamling inom området mäns våld mot kvinnor och våld i hemmet

Artikel 7. Omfattande och samordnad politik

Den svenska regeringen har tagit fram en tioårig *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck* som omfattar åren 2017-2026. Den fungerar som ett ramverk för regeringens arbete och de olika regeringsuppdrag som tas fram till olika myndigheter. Delmål tas fram kontinuerligt till den Nationella strategin, först under 2017-2020 och sedan för 2021-2023 och nu utvecklar regeringen delmål inför 2024-2026.

Den *Nationella strategin mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck* utgår från det sjätte av regeringens jämställdhetspolitiska delmål, och de är följande:

1. *En jämn fördelning av makt och inflytande*
2. *Ekonomisk jämställdhet*
3. *Jämställd utbildning*
4. *Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet*
5. *Jämställd hälsa*
6. *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra*

Det pågår nu en utredning utifrån ett regeringsuppdrag om att analysera och lämna förslag på en mer inkluderande målformulering för det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra* där även våld i hbtqi-relationer, kvinnors våld mot män, sexuellt våld och utnyttjande i prostitution och människohandel för sexuella ändamål ska omfattas. BOJ anser att det behövs en mer inkluderande målformulering och har föreslagit paraplybegreppet våld i nära relation med en efterföljande uppräkningslista av vilka begrepp som innefattas av begreppet våld i nära relation för att undvika osäkerhet och att alla berörda omfattas.

I uppdraget ingår även att analysera och bedöma om det ska införas ett särskilt jämställdhetspolitiskt delmål som ska handla om att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck samt att lämna förslag på hur olika författningar i så fall behöver uppdateras och formuleras. Då både våldets uttryck, förövare och även stödinsatser skiljer sig vid hedersrelaterat våld och förtryck och våld i nära relation så anser BOJ att det bör införas ett särskilt jämställdhetspolitiskt delmål för hedersrelaterat våld och förtryck. Därefter bör olika författningar uppdateras så könsneutrala formuleringar används för att omfatta alla brottsutsatta oavsett kön eller könsidentitet.

För att återknyta till Istanbulkonventionen så anser BOJ att regeringen beslutar om en nationell politik för att bekämpa alla

former av våld som Istanbulkonventionen avser, vilket ovanstående strategier och delmål visar. Men det förebyggande arbetet brister. Här behövs betydligt större satsningar redan i förskoleålder för barn och deras föräldrar i de fall det brister i föräldraskapet. Satsningar krävs för att alla barn ska gå ut skolan med godkända betyg och även ha en god värdegrund gällande relationer och ansvar. Det här arbetet är kommunernas ansvar, men kommunerna saknar medel för att kunna arbeta förebyggande. Därför behöver regeringen gå in med långsiktiga extra medel till kommunerna för att kommunerna ska klara sitt uppdrag.

Även implementeringen av regeringens strategier och mål brister när myndigheter, kommuner och regioner ska implementera dessa i sin verksamhet. Det saknas ofta resurser både när det gäller medel och kompetens. BOJ anser att det fortfarande inte finns likvärdiga stödinsatser till våldsutsatta oavsett var i landet de bor. Civilsamhället glöms ofta bort av både myndigheter, kommuner och regioner trots att det är civilsamhällets organisationer som ger en mycket stor del av stödet till våldsutsatta. Här krävs både samverkan och ekonomiska resurser.

Artikel 8. Ekonomiska resurser

Med tanke på att de ekonomiska resurserna är begränsade behöver fokus ligga på målgruppen, inte på organisationer. En stor del av medlen öronmärks särskilt för kvinnojourer där andra organisationer som också ger stöd till personer utsatta för våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck samt barn och unga som bevittnat och utsatts för våld i nära relation inte får söka dessa medel enbart för att de inte benämner sig kvinnojourer. När medlen differentieras på det här sättet resulterar det i att vissa våldsutsatta diskrimineras och inte får likartat stöd. Någon adekvat förklaring till varför det förhåller sig på det här viset har regeringen inte kunnat ge.

Ett annat stort problem 2023 är att i början av året kom ett oväntat besked från regeringen att årets utvecklingsmedel för våld i nära relation till kommuner och regioner uteblev. Utvecklingsmedlen har funnits sedan 2007 och inga besked kom från regeringen om att medlen skulle upphöra förrän i början av året. Hade detta kommunicerats tidigare hade kommuner och regioner kunnat förbereda sig bättre. Nu fick inplanerade utbildningar och även tjänster inom kvinnofridsområdet avbrytas omgående. BOJ är djupt oroade över situationen då kommuner inom både socialtjänsten och omsorgen samt inom hälso- och sjukvården behöver ökad kompetens inom våld i nära relation och framförallt hedersrelaterat våld och förtryck. Kompetens om våld i nära relation saknas ofta inom omsorgen, exempelvis på äldreboenden och LSS-boenden. Överhuvudtaget är kompetensen kring särskilt sårbara grupper såsom våldsutsatta personer med funktionsnedsättning, våld i äldres nära relationer och våld i ungas nära relationer låg.

Artikel 11. Datainsamling och forskning

BOJ vill lyfta behovet av en samlad statistik över våld i nära relation, inte bara den statistik som Brottförebyggande Rådet (BRÅ) tillhandahåller över de brott som är polisanmälda. Många personer som är utsatta för våld i nära relation eller hedersrelaterat våld och förtryck vill/vågar inte göra en polisanmälan utan har lättare att vända sig till lågröskelorganisationer som brottsofferjourer, kvinnojourer och andra ideella organisationer och kommer då inte med i den nationella statistiken från BRÅ. För att kunna sätta in adekvata stödinsatser och resurser behöver kunskap finnas om hur stor problematiken är. Kommunala aktörer som socialtjänst, relationsvårdscentra och relationsvårdsteam borde kunna dokumentera statistik över antal personer utsatta för våld i nära relation som söker stöd hos dem. De flesta ideella stödorganisationer gör redan detta. All statistik från kommunala och ideella verksamheter skulle sedan skickas vidare till instans som sammanställer statistiken, förslagsvis Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) eller Socialstyrelsen.

Kapitel II: Information om implementeringen av utvalda bestämmelser för prioriterade områden inom området förebyggande arbete, skydd och lagföring

Artikel 12. Allmänna skyldigheter

I sin rapport till GREVIO tar regeringen upp inrättandet av Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck (NCH), vilket BOJ såg mycket positivt på och har haft stor nytta av den erfarenhet och kompetens som de har.

BOJ har reagerat med stark oro på den information som nått oss om att personalen på NCH fick sina anställningsavtal uppsagda från och med 1 september 2023.

Personalen på NCH har under årens lopp blivit handplockade utifrån sin kompetens och erfarenhet av att arbeta med hedersärenden, vilket innebär att de är bosatta över hela landet. De är de bästa Sverige har inom området hedersrelaterat våld och förtryck.

Det är av yttersta vikt att det finns personal med både kunskap om vad hedersrelaterat våld och förtryck innebär och erfarenhet av att arbeta med hedersärenden. I verksamheter inom civilsamhället, i socialtjänsten, skola samt vård och omsorg är hedersärenden så kallade "sällan-ärenden" som inte förekommer tillräckligt ofta för att kompetensen ska upprätthållas hos personalen. Här har NCH fyllt en avgörande roll då de arbetar med hedersärenden hela tiden och då både bibehåller sin befintliga kompetens och erfarenhet men även följer med i omvärldsbevakning och har kunskap om ny lagstiftning på området.

Många gånger har dessutom personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck ett lägre förtroende för myndigheter och upplever det lättare att söka stöd hos lågröskelorganisationer som exempelvis Brottsofferjouren. NCH har då fyllt en viktig funktion med fakta, information och råd till våra lokala brottsofferjourer men även till alla andra i samhället som kommit i kontakt med personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Vi ser därför med oro på att den tidigare personalen till stor del bytts ut av ny personal utan den erfarenhet och kompetens som tidigare personal haft.

Regeringen nämner även Jämställdhetsmyndighetens arbete i sin rapportering till GREVIO. Flera regeringsuppdrag har gått till Jämställdhetsmyndigheten som sedan har resulterat i många bra rapporter som Jämställdhetsmyndigheten har tagit fram, vilka BOJ har haft stor nytta av både i stödarbetet till våldsutsatta och i vårt påverkansarbete för våldsutsattas rättigheter till beslutsfattare och politiker.

2018 kom en ny sexualbrottslagstiftning i Sverige som även kallas Samtyckeslagen. Den går i stora drag ut på att allt sex som inte föregåtts av samtycke är ett brott. Den här lagstiftningen har satt fokus på betydelsen av ömsesidigt samtycke vilket lett till delvis förändrade normer bland unga där det nu finns en större medvetenhet om att ett tydligt ”ja” krävs för att det inte ska vara ett lagbrott. Här har Brottsoffermyndigheten tagit fram en bra webbsida www.frivilligtsex.se som är särskilt anpassad för unga, och det finns också material att använda för skolor. BOJ uppskattar både den nya lagstiftningen och materialet som Brottsoffermyndigheten tagit fram. Många gånger när BOJ möter unga som är utsatta för våld i ungas nära relationer så är varken den våldsutsatta eller våldsutövaren medvetna om att det faktiskt är lagbrott det handlar om. Då är det bra att kunna hänvisa de unga till webbsidan www.frivilligtsex.se för att tydliggöra utsatts för eller utsatt andra för.

2021 infördes ett särskilt barnfridsbrott som innebär att det är straffbart att låta barn bevittna vålds- och sexualbrott i nära relation. Barnfridsbrottet har satt fokus på barn och unga som bevittnar och utsatts för våld i nära relation vilket har medfört att polis och socialtjänst blivit bättre på att dokumentera barnets upplevelser. Den nya lagen innebär också att även barnet betraktas som brottsoffer med rätt till skadestånd. BOJ upplever att detta tydliggör för barnet att det som de varit utsatta för inte är godtagbart och att barnet till viss del får upprättelse, även om de psykiska spåren efter våldsupplevelserna finns kvar.

Artikel 14. Utbildning

BOJ ser positivt på den ändring i läroplanen som genomfördes 2022 där ämnet ”Sex och samlevnad” utökades till ”Sexualitet, samtycke och relationer” och numera innefattar Samtyckeslagstiftningen och elevdiskussioner utbildning om könsidentitet, sexualitet, relationer och maktstrukturer kring kön där bland annat hedersrelaterat våld och förtryck ingår.

Dock är BOJ kritiska till att kompetensen kring dessa ämnen är låg bland lärare, särskilt när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns också en utbredd rädsla hos många lärare (och andra i samhället) att ta upp hedersfrågor då de är rädda för att bli kallade rasister. Dessutom saknas kvalitetssäkring och utvärdering av ämnet.

Artikel 15. Utbildning av yrkesgrupper

En viktig milstolpe var 2018 när det blev obligatoriskt med undervisning om våld i nära relation i högskoleprogrammen för läkare, psykolog, sjuksköterska, fysioterapeut, tandläkare, tandsköterska, jurist och socionom. Men BOJ är kritisk till att det fortfarande inte är obligatoriskt i utbildningarna för lärare, pedagoger och flera andra relevanta yrkesutbildningar.

Som tidigare nämnts behövs mer utbildning hos socialtjänst och hälso- och sjukvård inom både våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck, men även hos tandvården, skolor, förskolor och inom domstolarna. Speciellt eftersatt är kompetensen kring hedersrelaterat våld och förtryck och andra särskilt utsatta grupper såsom våldsutsatta personer med funktionsnedsättning, våld i äldres nära relationer och våld i ungas nära relationer.

Artikel 16. Förebyggande ingripanden och behandlingsprogram

BOJ ger stöd till brottsoffer, vittnen och anhöriga, inte gärningspersoner. Dock anser vi att det är viktigt att inte medikalisera våldsutövandet. Att utöva våld är ingen sjukdom som kan behandlas, utan det handlar om att lära in andra beteenden. Att lära sig impuls kontroll och stanna upp och reflektera och reglera sina känslor innan våld utövas, och bryta ett destruktivt beteendemönster till ett mer adaptivt verbalt beteende och uttrycka känslor i ord istället för våld.

Artikel 18. Allmänna skyldigheter

Rättsväsendet och polisen behöver mer utbildning om hur kognitiva funktionsnedsättningar påverkar medverkande i en rättegång. Exempelvis kan en person med ADHD ha svårt att vara fokuserad längre stunder, då kan korta små pauser under rättegången vara ett sätt att behålla en rättssäker process där personen kan följa med och ta in vad som sägs i rättegången. Detta är också relevant att tänka på vid polisförhör. En person med någon form av autism kan behöva komma till rättssalen innan rättegången för att se hur det ser ut och få tydlig information om vad som kommer att ske för att minska oro för att befinna sig i en ny miljö och inte ha invanda rutiner för vad som kommer att hända.

Kunskaperna om ekonomiskt våld när det gäller dess strukturer, förekomst och konsekvenser behöver förbättras inom socialtjänst, polis och rättsväsende. Det är sällan det ekonomiska våldet tas upp i rättegångar, trots att det är en väsentlig del av det totala våldet och dessutom ger så allvarliga konsekvenser för den våldsutsatta personen. Många gånger är det den största orsaken till att den våldsutsatta stannar kvar i en våldsam relation. Det finns inga ekonomiska möjligheter att skaffa en egen bostad, och socialtjänsten ger sällan ekonomiskt bistånd så länge parterna är gifta med varandra eftersom makar har försörjningsplikt för varandra. Det ekonomiska våldet behöver tydliggöras redan i förundersökningen och även tas upp i rätten.

Det finns ett glapp mellan polis och socialtjänst när det gäller stödet till personer utsatta för våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Det krävs ett tätare samarbete än vad som vanligtvis finns idag. Våldsutsatta personer behöver många gånger hjälp med att hämta personliga saker såsom ID-handlingar, kläder, barnens gosdjur och så vidare från bostaden. Här krävs det att polisen följer

med den våldsutsatta, men det varken finns tid till det eller ingår i polisens uppgifter. Polisen anser att det är socialtjänstens uppgift och socialtjänsten varken får eller ska göra det, dels för att de inte har den befogenheten och dels för att det kan finnas en hotbild från våldsutövaren.

2021 startades ett samverkansprojekt mellan polis och socialtjänst i Stockholm som kallades IGOR (I gemensam organisation mot relationsvåld). Här har polis och socialtjänst skapat en gemensam arbetsgrupp där man arbetat förebyggande och uppsökande både till våldsutsatta och våldsutövare med motiverande samtal för att få dem att söka hjälp. Det har funnits en kontinuitet där våldsutsatta och våldsutövare kunnat prata med samma person hela tiden under motiveringsarbetet, vilket varit en framgångsfaktor. Poliserna i samarbetsgruppen har följt med våldsutsatta hem för att hämta personliga tillhörigheter, skjutsat våldsutsatta till rättsmedicin för att få sina skador dokumenterade i rättsintyg, skjutsat till och från rättegång och skyddade boenden. Det är precis sådan samverkan som fungerar i praktiken och som ligger i linje med vad Socialstyrelsens dödsfallsutredningar efterfrågat. Deras utredningar visar att minst en myndighet har haft kännedom om våldsutsattheten innan den våldsutsatta mördades. Hade det funnits en fungerande samverkan hade kanske personen levt idag. IGOR-projektet har även utvärderats av forskare från Marie Cederschiölds Högskola som visat på positiva resultat¹. Hösten 2023 meddelar polisen i Stockholm att IGOR-projektet ska avslutas och implementeras i den ordinarie verksamheten. Tyvärr har detta inte skett, i dagsläget är IGOR-gruppen splittrad och är placerade på nya tjänster och deras kunskap och erfarenhet från IGOR går förlorade. BOJ ser med stor sorg på hur ett välbehövligt och välfungerade projekt lagts ner.

Bristen på poliser och även behov av en bättre och effektivare polisorganisation gör att polisens arbete inte räcker till. Dessutom tar gängkriminaliteten med många skjutningar och sprängningar resurser från polisens arbete med övriga polisärenden. Resurser från polisens arbete med brott i nära relation flyttas till att bekämpa gängkriminaliteten och skydda anhöriga till gängkriminella som är utsatta för hot.

Artikel 20. Allmänna stödtjänster

I Boverkets bostadsmarknadsenkät för 2023 anger 180 av landets 290 kommuner att de har underskott av bostäder, och 80% Sveriges befolkning bor i just dessa kommuner där det råder bostadsbrist. Det här gör att det är svårt för våldsutsatta personer att flytta ifrån våldsutövaren. Det medför också att många våldsutsatta tvingas bo längre än de behöver på skyddat boende eller tvingas flytta hem till våldsutövaren igen från det skyddade boendet då det inte går att få tag i ett eget boende. Regeringen borde skapa incitament som främjar bostadsbyggandet för att bygga bort bostadskrisen. Detta skulle även

¹ Ekström, V. & Olin Dahl, F., 2023.

rädda jobb för de byggnadsarbetare som blivit arbetslösa på grund av nedskärningar i bostadsbranschen.

Inom hälso- och sjukvården saknas psykologer och kuratorer som även har kompetens om våldsutsatthet, vilket ibland medför att våldsutsatta skuldbeläggs utifrån att de får höra att de borde ha tagit sitt ansvar och agerat för att komma bort från den destruktiva relationen tidigare. På vårdcentralen i de fall det finns en psykolog eller kurator är det vanliga att endast 5 samtal beviljas. I genomsnitt tar det betydligt längre tid än så för en våldsutsatt person att bearbeta de traumatiska upplevelserna som många gånger pågått under lång tid.

När det gäller Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) så är väntetiderna för att få hjälp mycket långa i hela landet. Inom vuxenpsykiatri är det samma sak, och många gånger behöver patienten vara suicid för att överhuvudtaget kunna få hjälp.

Artikel 25. Hjälp till personer som har utsatts för sexuellt våld

Endast två så kallade våldtäktsmottagningar finns i Sverige, den ena på Södersjukhuset i Stockholm och den andra på Akademiska sjukhuset i Uppsala. Sedan har flera sjukhus gynekologisk akutmottagning, men fler våldtäktsmottagningar med tillgång till både fysisk och psykisk hjälp skulle behövas i landet. Helst minst en i varje region.

Artikel 31. Vårdnad, umgängesrätt och säkerhet

Mer utbildning om våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck behövs i rättsväsendet. Domstolarna behöver ta hänsyn till om det förekommit våld i nära relation vid vårdnadstvister. Så ser det inte ut idag. I Jämställdhetsmyndighetens rapport "Uppgifter om våld är inget undantag" från 2022 granskades 814 domar om vårdnad, boende eller umgänge². Av dessa hade det förekommit våld eller övergrepp mot förälder/partner eller barn i 64%. Tendensen är dock att domstolarna ser uppgifter om att det förekommit våld som detsamma som samarbetsproblem, och tolkar det som att den som är våldsutsatt är den som har svårigheter att samarbeta. Vårdnaden går då till våldsutövaren, som domstolen tolkar är utan samarbetsproblem. Endast i 20% av domarna tog domstolen hänsyn till att det förekommit våld.

I endast 5 av domarna hänvisades det till Barnkonventionen, trots att Barnkonventionen varit en del av svensk lag sedan 2020 och alltså trädde i kraft innan domarna föll. Det här visar på samma problematik som BOJ ser i sin verksamhet, nämligen att barnrättsperspektivet ofta brister och det finns en påtaglig risk att barn tvingas till att bo och umgås med en våldsutövande vårdnadshavare. BOJ anser att Föräldrabalken behöver ses över då

² Jämställdhetsmyndigheten, 2022.

den väger tyngre än Barnkonventionen vid tillämpning av lagstiftningen. Föräldrarnas rätt till sitt barn är starkare än barnets rätt till sina föräldrar.

I Jämställdhetsmyndighetens rapport framkommer även att riskbedömningar behöver efterfrågas av rättsväsendet i mycket större utsträckning vid vårdnadstvister, vilket även har lyfts av GREVIO tidigare.

Artikel 50. Omedelbara insatser, förebyggande och skydd

BOJ ser stora brister när det gäller både förebyggande och omedelbara insatser för barn i hederskontext som riskerar att föras bort utomlands mot sin vilja. Det kan exempelvis finnas risk för tvångsäktenskap, könsstympning, omvändelseförsök eller uppfostringsresor. Som tidigare nämnts saknas ofta kompetens hos socialtjänsten om hedersrelaterat våld och förtryck, vilket gör att barn som söker hjälp ibland blir utsatta för ännu större risk på grund av att socialtjänsten tar kontakt med föräldrarna. Eftersom det är föräldrarna som är förövarna så förvärras situationen för barnet. Många gånger krävs ett snabbt agerande från socialtjänsten med omhändertagande enligt LVU lagstiftningen, men används inte i tillräckligt hög utsträckning. Det finns även ny lagstiftning om utreseförbud för att förhindra att barn förs utomlands mot sin vilja, men kännedomen om detta är låg hos socialtjänsten. När barnet väl har förts ut ur landet är det mycket svårt att få tillbaka dem till Sverige. Många försvinner för alltid. Det finns inte ens nationell statistik över hur många barn som förs bort mot sin vilja. BOJ ser med oro på bristen av stödinsatser till barn och unga i hederskontext hos myndigheterna, här gör idéburna organisationer många gånger mer än myndigheterna.

Artikel 51. Riskbedömning och riskhantering

Lagstiftningen finns men tillämpas ofta inte. Hot-och riskbedömningar måste göras vid **alla** fall av våld i nära relation samt hedersrelaterat våld och förtryck. Dessutom behöver de följas upp när nya händelser tillkommer, vilket ofta inte görs.

Samma hot- och riskbedömningsinstrument behöver användas av socialtjänst och polis för att undvika olika bedömningar av hotbilden.

Artikel 52. Akuta förbudsåtgärder

Det är mycket ovanligt att det är våldsutövaren som får lämna hemmet, oftast är det den våldsutsatta och eventuella barn som tvingas bo på skyddat boende eller hitta ett boende på egen hand. BOJ har under flera år drivit frågan att det borde vara våldsutövaren som ska lämna hemmet.

Artikel 53. Besöksförbud

Det behöver vara likartade bedömningar över hela landet vid besöksförbud, eller kontaktförbud som det heter nuförtiden. Bedömningarna skiljer sig mycket om vilka kontaktförbud som beviljas och vilka som inte gör det.

Om ett kontaktförbud beviljas behöver det omfatta hela tiden fram till rättegång. Det varierar stort idag.

Elektronisk övervakning (fotboja) används i mycket liten utsträckning, både initialt och vid överträdelse av ordinärt kontaktförbud. BOJ ser med stor oro på att överträdelser av kontaktförbud ofta inte leder till någon åtgärd. Vid överträdelse av kontaktförbud ska en ny strukturerad hot- och riskbedömning göras och ärendet ska gå tillbaka till polisens brottsoffer- och personsäkerhet (BOPS).

Även bedömningar avseende gemensam bostad skiljer sig åt i landet. Likartade bedömningar oavsett var i landet brottsoffret bor vore önskvärt.

Särskilt utvidgat kontaktförbud används i stort sätt aldrig. Beviljat kontaktförbud vid allvarliga brott i nära relation borde alltid kombineras med elektronisk övervakning.

Det borde finnas ett ska-krav att det utses en kontaktperson hos BOPS som följer upp hotaktören. Kontaktpersonen måste ha kunskap om våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck, vilket inte alltid är fallet. BOPS borde alltid även göra en bedömning om kontaktförbud ska kombineras med andra skyddsåtgärder, vilket heller inte alltid görs.

Även polisanställda som tar fram underlaget för ansökan om kontaktförbud till åklagaren behöver ha kunskap om våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck för att åklagaren ska kunna fatta ett rättssäkert beslut.

När Kriminalvården beviljar permission för personer dömda för allvarliga brott i nära relation eller hedersrelaterat våld borde detta kombineras med kontaktförbud.

Artikel 56. Skyddsåtgärder

Domstolarna i Sverige är självständiga enheter och bestämmer själva om det som rör deras domstol. Det gör att det är mycket svårt att få igenom gemensamma rutiner som skulle vara lika på alla domstolar. Här skulle det underlätta om Domstolsverket hade ett övergripande ansvar över domstolarna. Det finns många förbättringsområden, särskilt när det gäller för målsägande och vittnen vid rättegångar om våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Eftersom

BOJ:s stödjare finns på plats i de flesta domstolar i landet så ser vi vilka stora skillnader det finns mellan olika domstolar. Här nedan kommer några exempel och förslag på förbättringar.

Personer utsatta för våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck är ofta oroliga och rädda när det är dags för rättegång och de kommer till domstolen. Samma sak gäller för vittnen som ska vittna i dessa mål. BOJ driver frågan om att det bör vara obligatoriskt vid alla domstolar att ha:

- Skilda entréer för målsägande och vittnen kontra tilltalad.
- Skilda väntrum för målsägande och vittnen kontra tilltalad.
- Skilda toaletter för målsägande och vittnen kontra tilltalad.

En våldsutsatt person ska inte behöva sitta mitt emot sin förövare utanför rättssalen, eller behöva krocka med sin förövare utanför toaletten och riskera att bli utsatt för ytterligare hot där.

Redan i kallelsen till rätten ska det finnas uppgift om att det finns stöd att få från Brottsofferjouren för målsägande och vittnen. Tyvärr finns inte alltid den informationen med i kallelsen, särskilt inte till vittnen. Detta måste fungera bättre.

Om målsägande eller vittne ska vittna från annan plats än domstolen, ofta på statens servicekontor så måste de få information om att det finns stöd att få även där. Statens servicekontor ligger ofta på lättillgängliga platser i centrala delarna av städer där en våldsutsatt person som lever med en hotbild kan känna sig mycket exponerad och otrygg.

Likaså vid medhörning om målsägande eller vittne ska få vittna från ett annat rum på domstolen än i rättssalen på grund av hotbild så behöver personen få veta det i god tid innan rättegången. Många domstolar beslutar om medhörning samma dag som rättegången, vilket gör att målsägande eller vittne får leva med rädsla och oro i flera veckor innan rättegången. I dessa fall kan personen också behöva få information om att det är möjligt att ha en stödjare från Brottsofferjouren hos sig i rummet som stöd.

Det behöver också bli vanligare att ta ut den tilltalade ur rättegångssalen och få medhörning när en målsägande eller vittne som är rädd ska höras, istället för att det är målsägande eller vittne som får sitta i ett annat rum.

Alla dessa förslag på åtgärder ovan är relativt enkla att genomföra och skulle ge mycket mer rättssäkra rättegångar och minska risken för sekundär viktisering, det vill säga att brottsoffer eller vittne kränks ytterligare en gång efter brottet men denna gång av samhällets insatser. Brottsoffer och vittnen som inte är rädda eller oroliga minns mera och ger bättre vittnesmål, vilket ger mer rättssäkra domar.

Referenser

Ekström, V. & Olin Dahl, F. (2023). *"Samverkan som berikar. Utvärdering av IGOR-projektet."* Stockholm: Marie Cederschiölds Högskola.

Jämställdhetsmyndigheten. (2022). *"Uppgifter om våld är inget undantag"*. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.